

MUZEJSKI VJESNIK 15

MUZEJSKI VJESNIK

GLASILO MUZEJA SJEVEROZAPADNE HRVATSKE

Bjelovar, Čakovec, Čazma, Grabrovnica, Kalinovac, Koprivnica, Križevci, Kumrovac, Kutina, Sesvete, Sveti Ivan Zelina, Trakošćan, Varaždin, Varaždinske toplice, Veliki Tabor, Virje.

Broj 15/1992

Godina XV

Urednički kolegij:

Ana Bobovec (Kutina), Miroslav Klemm (Varaždin), Slavica Moslavac (Kutina),
Marina Šimek (Varaždin)

Tehnički urednik:

Svenibor Pohajda

Korektura:

Zdenka Belić, Ana Bobovec

Nakladnik:

Muzej Moslavine u Kutini

Za nakladnika:

Slavica Moslavac

Priprema i tisak:

»Grata« Bjelovar

Naklada: 650 primjeraka

»Muzejski vjesnik« izlazi jedamput godišnje.

Rukopisi se ne honoriraju i ne vraćaju.

Za sadržaj i lekturu tekstova odgovorni su autori.

»Muzejski vjesnik« solidarno financiraju muzeji sjeverozapadne Hrvatske.

SPOMENIČKA CJELINA DVORCA TRAKOŠĆAN JEDINSTVENI SPOMENIK ARHITEKTURE I URBANIZMA U OBNOVI

UVOD

Na samom početku trebalo bi obrazložiti naslov teme. Prvo "spomenička cjelina" — namjerno barata terminom cjelina, a ne pojedinačni objekt, kao što je to u dokumentima službe zaštite navedeno, u cilju ukazivanja na spomenički integritet dvorca sa ostalim objektima arhitekture, a posebno prirode, čime tvore integralnu povjesno-urbanističku cjelinu.

Potencirajući ovu logičnu svezu arhitekture i prirode, želim ukazati na specifičnu vrijednost kulturne baštine, koja se ne očituje samo kroz stilska obilježja pojedinih epoha u umjetnosti, već i kao produkt višestoljetnoga trajanja dograđivanja i obogaćivanja.

Kako su neospornu kvalitetu lokaliteta uočili i zadnji vlasnici dvorca, grofovi Drašković, donijeli su odluku, neopterećeni današnjim načinom očuvanja kulturne baštine, obnoviti cjelinu dvorca i prirode. Toj temeljitoj obnovi iz sredine XIX st. imamo zahvaliti što je cjelina, a naročito objekt dvorca kao centralni objekt sačuvan za današnja, pa i buduća pokoljenja.

Sasvim je normalno da Draškovići prilikom obnove konzultirajući srednjoevropske arhitekte upotrebljavaju tada moderan stil neogotike čime doprinose daljoj slojevitosti građe spomenika. No, sagledavajući lokalitet u cjelini hortikulturalno uređuju park, te izgradnjom brane stvaraju umjetno jezero, čime njihovi zahvati zadiru u širi prostor, te se mogu tretirati urbanističkim.

Ovaj izraz ujedno obrazlaže kvalifikaciju iz naslova o "cjelini arhitekture i urbanizma".

Kao takova i predstavlja jedinstveni spomenik na ovim našim prostorima bez konkurencije. Postoje značajni spomenici; pojedinačni, cjeline, urbanističke cjeline, prirodne cjeline, ali su vrlo rijetki ili ih gotovo nema gdje su zahvati u prostoru ljudskom rukom smisljeno učinjeni, tako ogromni i na tako velikom prostoru da nadilaze slične građevinske, obrtničke ili slikarske već pored najfinijih detalja interveniraju i u prirodi tako da mjenjaju i oplemenjuju njezin izgled i strukturu čime neosporno zaslužuju atribut urbanistički.

Moja je namjera ovakovu kvalifikaciju promovirati, a u cilju pune valorizacije značaja spomenika za hrvatsku kulturu.

Takav zadatak ujedno je i ishodište i cilj obnove spomeničke cjeline Trakošćan.

OBNOVA

Obnova spomeničke cjeline dvorca Trakošćan složen je sveobuhvatan i interdisciplinarni zadatak, te kao takav iziskuje velika materijalna ulaganja i dosta vremena.

Istovremeno je to kontinuiran posao kojeg bismo mogli datirati čak do vremena sredine XIX stoljeća. Najčešće je do odlaska Draškovića motiviran osobnim i čisto utilitarnim potrebama vlasnika.

Kako je početkom pedesetih godina proglašen

spomeničkom baštinom, 1953. godine oformljena je ustanova Dvor Trakošćan s osnovnim zadatkom obnove, očuvanja i muzejske prezentacije dvorca. Neposredno iza toga prilazi se prvoj obnovi u današnjem smislu te riječi. Već 1954. god. dio dvorca bo je sposoban i za prezentaciju. Od tog vremena, možemo slobodno reći, dvorac je u neprekinutoj funkciji muzejske prezentacije uz paralelnu obnovu i zaštitu najčešće motiviranu, zbog nedostatka financijskih sredstava, urgentnošću zahvata uslijed prijetnje urušavanja ili ubrzanog propadanja.

U ukupnom tom periodu nije se našlo vremena za sveobuhvatna povjesna istraživanja, a još manje za neophodnu ukupnu valorizaciju zajedno sa cjelinom spomeničkog lokaliteta.

U međuvremenu su ostali objekti cjeline, kao što su gospodarski objekti u podnožju, te park-šuma trpili različite imovinsko-pravne tretmane, da bi se konačno u današnjem obimu spomenička cjelina i fizički konstituirala proširenjem nadležnosti u park-šumi 1967., te vraćanjem gospodarskih objekata u podnožju 1984.

Tek tada stvorene su pretpostavke da se spomenički kompleks sagledava jedinstveno i da se u skladu s osnovnim ciljem očuvanja kulturne baštine stvaraju programi sadržaja i aktivnosti u svrhu obnove i revitalizacije.

No u tom periodu potres koji je 1982. god. zadesio područje općine Ivanec dodatno oštećuje i sam dvorac, pa se ponovno pojavljuju potrebe za tzv. hitnim intervencijama koje i ovog puta odlažu sveobuhvatan i znanstveni koncept obnove. Ipak rade se preliminarni potezi koji imaju dugoročni karakter, kao što je program sadržaja objekata u podnožju koji služi kao osnova za izradu dokumentacije statičke i građevinske sanacije gospodarskih objekata u podnožju, te geoseizmička istraživanja, kao podloge za statičku sanaciju dvorca.

Ove aktivnosti ujedno označuju novu etapu u sagledavanju problema očuvanja i prezentacije Trakošćana. No još uvijek nedostaje šira znanstvena, pa ako ćemo i društvena valorizacija zacrtanih aktivnosti. Ovdje valja spomenuti jednu vrstu zle kobi koja je pratila Trakošćan od njegova konstituiranja pa do danas. Naime, iako je kao jedinstveni spomenik kulturne baštine hrvatskog naroda registriran relativno rano, neposredno poslije rata, od strane republičke službe zaštite, čemu uostalom imamo i zahvaliti formiranje muzeja, odnosno njegovu relativnu očuvanost, formiranje ustanove od strane N.O. kotara Ivanec formalnopravno je "potpao" pod ingerenciju sredine relativno malih financijskih mogućnosti, da ne ulazimo u ostale kvalifikacije, te, iako je njegov stvarni značaj u povjesnom, edukativnom pa i gospodarskom smislu neprekidno rastao, u formalnom smislu je čak i padao do nivoa definitivne institucionalne nebrige organa Republike u financijskom smislu, pa čak i do izvjesne dileme ili točnije nejasnoće oko spomeničke kategorije.

Takova situacija silom prilika proizvodi defetizam

kod neposrednih izvršioca prezentacije objekta što za posljedicu ima stagniranje stanja koje se naročito očitovalo početkom osamdesetih godina. Sve ovo spominjem iz razloga što i ovi momenti moraju biti razmatrani kao činjenice prilikom definitivnog rješenja statusa spomeničke cjeline Trakošćana koju namjeravam iznijeti na kraju ovog elaborata. Dakle, ako je riječ o široj društvenoj pa i znanstvenoj valorizaciji aktivnosti, ona je došla na Okruglom stolu u Trakošćanu u listopadu 1988. godine, gdje je prezentiran Okvirni program zaštite i revitalizacije spomenika kulture, čime je već spomenuti program sadržaja objekata u podnožju postao temelj za stvaranje pretpostavki realizacije ukupnog Programa obnove, odnosno prezentacije.

Na osnovu takovoga Programa vršene su sve aktivnosti unazad zadnjih 4 — 5 godina, koje, možemo slobodno reći, smatramo najplodnijima od perioda formiranja Ustanove. Takav jedan tempo bio je ostvariv prvenstveno zbog čvrstog opredjeljenja neposrednih izvršioca u Ustanovi da se ustraje na ukupnoj obnovi, formalne podrške općine Ivanec, te svesrdne financijske podrške Republičkih fondova.

Kako je malo vjerojatno da će takav tempo u narednom periodu biti ostvariv, neizbježno dolazi do izvjesnog odstupanja od spomenutog Programa kako u vremenskim etapama, tako i redosljedu istih, stoga izlaganje dijelimo na:

- A) IZVOD IZ KONCEPCIJE RAZVOJA USTANOVE DVORAC TRAKOŠĆAN — ishodište obnove
- B) IZVRŠENJE OBNOVE U PERIODU 1987 — 1991.
- C) PROGRAMSKE OSNOVE OBNOVE — OBJEKATA ARHITEKTURE — OBJEKATA PERIVOJA I PARK ŠUME

A — U osnovnim crtama koncepcija razvoja ustanove Dvor Trakošćan svodi se na jasno utvrđeno opredjeljenje za prezentacijom cjeline, dakle ne samo dvorca, te djelomično okretanje tržištu, uz razumije se, protežiranje osnovne djelatnosti, a to je zaštita spomeničke baštine. Ovakova opredjeljenja imaju za cilj: u dijelu zaštite — obnovu spomeničke cjeline kako objekata arhitekture, tako i prirode; u dijelu prezentacije cjeline — prihvata gostiju na ulazu u park, distribuiranje istih putem informativnog punkta prema njegovim željama i opredjeljenjima; a u dijelu tržišne orijentacije uvođenje sadržaja — prvenstveno turističko-ugostiteljskih, kompatibilnih prostorima, a primjerenim strukturi posjetilaca.

Ovdje jasno ističem konstataciju da obnova cjeline niti je sama sebi svrha, a niti je u neposrednoj funkciji gospodarstva, već predstavlja sublimaciju oba interesa koji se međusobno uvjetuju, a naročito nadopunjuju. Kod toga jasno izražavanje i prepoznavanje šireg društvenog, pa i nacionalnog interesa očuvanja kulturne baštine mora biti dominantno, te na taj način djelovati posredno i neposredno, te stimulatивно na buđenje gospodarskih inicijativa.

B — Na taj način djelovalo se u predmetnom periodu, te je u skladu sa programom obnove realizirano:

— **na dvorcu:** statičko-građevinska sanacija stropa II kata i kompletno krovšte centralnog dijela u 2 faze, statičko-građevinska sanacija krovšta s pokrovom nad južnom terasom, izvedba sanacije odvodnje oborinskih voda na svim krovnim ploham, izvedba sanacije objekta od kapilarne vlage. Nadalje, u toku

je priprema za definitivnu obnovu koja uključuje izradu dokumentacije:

- konzervatorsko restauratorsko istraživanje, valorizacija i koncepcija obnove
- idejni projekt obnove cjeline objekta
- statička ekspertiza stanja konstrukcije
- izvedbeni projekt konstruktivne sanacije i rekonstrukcija na uspostavi kružnog toka kretanja
- izvedbeni projekt krovšta nad zapadnom kulom
- izvedbeni projekt obnove pročelja sjeverozapad - jugozapad

— **na prizemnom gospodarskom objektu:** izvedena je kompletna statičko-građevinska sanacija — prostori uređeni u galeriju i radionice,

— **na katnom gospodarskom objektu:** također je izvedena kompletna statičko-građevinska sanacija, kod čega je u potpunosti zadržan vanjski povjesni izgled objekta, a unutrašnjost je uređena u prostore za potrebe prihvata posjetilaca: recepcija-suvenirnica, caffe bar, uprava, galerijski prostori, slikarski atelje, autohtoni podrum itd.

— **u kapelici Sv. Ivana** instaliran je sistem zaštite objekta kapilarne vlage WIGOPOL,

— **u prirodi** je restituirana brana na jezeru, izvršena sanacija klizišta iz 1989. godine — ukupno 4, izvršena rekonstrukcija prilaznog mosta, izvršen snimak količine mulja u jezeru, izrađen Program revitalizacije jezera, te izrađena Studija obnove perivoja uz dvorac.

C — Ove programske osnove u biti su revidiran Program obnove iz 1988. godine sa uvažavanjem, kako učinjenog do danas, tako radova koji su u toku, te procjene realne mogućnosti u narednom periodu.

Ovakvo revidiran program ima za cilj da se obnova vrši etapno po prioritetima koji su produkt optimalnog, mogućeg i neophodnog, kod čega sveobuhvatna i nadasve stručna konzervatorsko-restauratorska obnova ni jednog trenutka ne dolazi u pitanje.

OBJEKTI ARHITEKTURE DVORAC

III ETAPA — 1992. godina

a) hitna intervencija

Konstruktivna sanacija cjeline objekta na uspostavi kružnog toka kretanja posjetilaca

b) Obnova pročelja na potezu sjeverozapad — jugozapad s potrebnim istraživanjima u toku radova

c) Restitucija krovšta nad zapadnom kulom

d) Dopuna arhitektonske snimke dvorca potrebnim tlocrtima i presjecima, te stručno kompletiranje iste

e) Izvedbena dokumentacija obnove pročelja u dvorišnom dijelu dvorca

IV ETAPA — 1993. godina

a) Obnova pročelja na potezu sjeveroistok — jugoistok sa istraživanjima

b) Obnova pročelja u unutrašnjosti objekta

c) Izvedbena dokumentacija za građevinsku sanaciju cjeline objekta uključivo instalacije:

- kanalizacija u objektu
- kanalizacija van objekta
- vodovodne instalacije u objektu
- vodovodne instalacije van objekta
- elektroinstalacije jake struje
- elektroinstalacije slabe struje
- grijanje
- zaštita od požara i provale

d) Izvedbene dokumentacije za građevinsku sanaciju eksterijernih prostora.

V ETAPA — 1994. GODINA

a) Građevinska sanacija cjeline objekta sa svim potrebnim instalaterskim zahtovima

b) Izrada dokumentacije za unutarnje uređenje i prezentacije kako cjeline tako i pojedinih dijelova

c) Izvedbeni projekti dijelova objekta koji imaju novu namjenu — u toj fazi moguće je i kompletno uređenje do puštanja u funkciju

d) Uređenje — obnova eksterijera objekata — hodne površine, hortikulture površine itd.

VI ETAPA — 1995. godina i dalje

Konzervatorsko-restauratorski radovi na objektu

— na tekstilnim oblogama

— na ugrađenom inventaru i dekoracijama

— na pokretnom inventaru

— na elementima kamene plastike interijera i eksterijera — grbovi posebno.

KAPELICA SV. IVANA

a) konzervatorsko-restauratorska istraživanja

b) građevinska sanacija

c) restauracija inventara.

OBJEKTI PRIRODE

JEZERO revitalizirati saniranjem u 2 osnovna pravca. S jedne strane nužno je spriječiti ili smanjiti ulaz organske otopljene i suspendirane tvari i s

druge strane ukloniti sekundarno zagađenje koje se u obliku planktonske muteži i taloga sa detritusom sakuplja pri dnu jezera. O tome postoji razrađen program radova koji uključuje, u slučaju potrebe i nastavak radova do pripreme vode za pice.

KUPALIŠTE u perivoju izgrađeno šezdesetih godina a obnovljeno osamdesetih, neodložno, au sklopu Projekta obnove perivoja, treba ukloniti zatrpavanjem i uspostavom originalne povjesne livade.

STAMBENI OBJEKT KRAJ JEZERA dio nekađasnje vrtlarije uklopiti sadržajno u djelatnosti parka odnosno Ustanove.

"CRVENU KUČICU" na jezeru obnoviti u funkciji sadržaja šetnice oko jezera, te kao ishodišnog objekta nove lučice.

Sve ostale elemente parka obnoviti prema izvornim oblicima i izgledu iz sredine XIX stoljeća, a na temelju posebnog Projekta obnove perivoja. U cijeloj problematici očuvanja parka pokrenuti inicijativu za institucionaliziranjem parka prirode prema Prostornom planu Hrvatske, što podrazumijeva interdisciplinarnu znanstvenu obradu prostora, izradu i donošenje Prostornog plana područja posebne namjene, te stvaranje organizacionih pretpostavki za osiguranje provođenja mjera i aktivnosti u skladu sa stručno utvrđenim parametrima.

U cilju što efikasnijeg provođenja svih ovih Programa i aktivnosti realizaciji, neophodno je i kontinuirano provoditi aktivnosti u nekoliko smjerova:

1 — temeljem ukupne povjesne valorizacije kompleksa inzistirati na adekvatnoj najvišoj spomeničkoj klasifikaciji

2 — u svezi sa značajem Ustanovu "dici" formalno, pravno, pa i financijski na Republički proračun

3 — stimulirati tržišnu orijentaciju Ustanove na način da se budžetski financira tzv. hladni pogon — dakle osobni dohoci uposlenih, a ukupni prihodi realizirani na tržištu služe kao participacija, odnosno obavezno učešće kod financiranja zaštitnih radova.

Vesna Vrabec, Muzej Brdovec

OBNOVA GROBNICE OBITELJI JELAČIĆ U NOVIM DVORIMA /ZAPREŠIĆ/

Dvorački kompleks Novi Dvori kraj Zaprešića rijetki je primjer dobro očuvana cjelovitog gospodarstva. Uz dvorac, sačuvane su i gospodarske zgrade: vršilnica, staja, kukurušnjak, troetažna zgrada za spremanje plodina, mljekareva kuća, vrtlarska kuća, a cijeli kompleks još čine kapela Sv. Josipa, neposredno uz dvorac, te grobnica-mauzolej obitelji Jelačić smještena u park-šumi nedaleko dvorca.

Grobnicu je odlučio graditi ban Josip Jelačić kako bi u njoj vječni počinak našla cijela obitelj Jelačić. U svojoj oporuci od 8. veljače 1857. godine ban je zapisao "Ako mi milost Božja uzdrži zdravlje i dulji život,

namjeravam u Novim Dvorima graditi obiteljsku grobnicu, gdje bi se ostaci mojih nezaboravnih roditelja, moje sestre i prerano mi umrle ljubljene kćerke imali sahraniti... Ako me božja providnost prije pozove, tada gradnju obiteljske grobnice stavljam u dužnost mojoj udovici Sofiji". Ban, nažalost, svoj naum nije uspio ostvariti jer, shrvan bolešću, umire u noći 19/20. svibnja 1859 godine. Kada se banova udovica, grofica Sofija, preudala 1863. godine imanje preuzima banov brat grof Đuro Jelačić, a time i obavezu gradnje obiteljske grobnice. Tek dva desetljeća kasnije grof Đuro započinje gradnju grobnice.